

УДК 340.13:502.3

<https://doi.org/10.31713/vs1201910>

Мороз О. Т., ст. викладач, Клименко В. О., аспірант, Варжель О. В., аспірант (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ПРИРОДООХОРОННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У сучасних умовах, коли екологічна криза охопила увесь цивілізований світ, вивчення природоохоронного законодавства та екологічного права набуває пріоритетного й надзвичайно актуального значення. Охорона навколишнього природного середовища, збалансоване використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід’ємна умова сталого соціо-економіко-екологічного розвитку нашої держави. Згідно з концепцією національної безпеки України екологічну безпеку визначено як новий важливий складовий елемент національної безпеки. Створення системи забезпечення екологічної безпеки в державі є однією з основ, на якій базується стратегія, оперативне мистецтво й тактика державної політики.

Ключові слова: право, законодавство, екологічна безпека, охорона довкілля, професійна діяльність, природоохоронне законодавство.

Вступ

Незважаючи на різні доктринальні підходи науковців та Законів України до визначення поняття екологічної безпеки, воно має чітко визначені правові рамки [1-7]. Вони обумовлені встановленими законодавством критеріями якості навколишнього природного середовища, його окремих елементів, якості продуктів харчування, одягу, житла і т. д., дотримання яких дозволяє отримати екологічну безпеку. Відповідні критерії закріплені системою екологічних нормативів, серед яких центральне місце займають нормативи екологічної безпеки відносно гранично припустимих:

- концентрацій забруднюючих речовин у воді, повітрі, ґрунті;
- рівнів акустичного, електромагнітного, радіаційного й іншого шкідливого фізичного впливу на навколишнє природне середовище;
- вмісту шкідливих речовин у продуктах харчування і тваринних кормах.

Крім нормативів екологічної безпеки, підтримки належного стану навколишнього природного середовища й екологічної рівнова-

ги, повинне забезпечуватися дотримання нормативів гранично припустимих викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівнів шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів, що виходять від кожного конкретного стаціонарного джерела забруднення.

Для різних технологічних процесів, технологічного й іншого устаткування, споруд і об'єктів у залежності від часу розробки і запровадження в дію технологій і устаткування, наявності наукових і технічних розробок, економічної доцільності встановлюються також нормативи граничних обсягів утворення забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря; вимоги щодо введення технологічних процесів що впливають на утворення забруднюючих речовин; регламенти використання сировини. І, нарешті, для кожного типу транспортних засобів, що експлуатуються на території України, встановлюються нормативи вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, а також шкідливих фізичних впливів.

Екологічні нормативи розробляються і вводяться в дію Міністерством охорони і раціонального використання природних ресурсів України, Міністерством охорони здоров'я України й іншими уповноваженими на це державними органами відповідно до законодавства України.

Дотримання нормативів і правил екологічної безпеки забезпечується державою за допомогою трьох важелів: створенням системи сучасного законодавства, ефективного адміністративного контролю, впровадженям економічного механізму природокористування, формуванням і розвитком правової культури громадян. Розвиток системи екологічного законодавства в Україні якоюсь мірою здійснювався відповідно до концепції, основними в якій стали закони про охорону навколишнього природного середовища, охорону атмосферного повітря, охорону і використання тваринного світу, Земельний, Лісовий і Водний кодекси, Кодекс про надра й інші акти, що забезпечували природокористування і гласність використання природних ресурсів.

Однак у зв'язку з погіршенням в останні роки у багатьох регіонах України екологічної обстановки (внаслідок дегуміфікації ґрунтів, деградації земель під час протиправного видобутку бурштину, погіршення якості поверхневих вод), виникає потреба у більш повному застосуванні до правопорушників існуючого природоохоронного законодавства та норм екологічного права.

Мета роботи полягає у сприянні студентам формуванню теоретичних знань з екологічної безпеки, набуття ними компетентностей з

розгляду порушених екологічних проблем та застосування для їх вирішення вимог природоохоронного законодавства і екологічного права.

Досягнення мети передбачало вирішення наступних завдань:

- навчити екологів орієнтуватися в усіх проблемах правового регулювання відносин з охорони та збалансованого використання природних ресурсів;

- надати екологами компетентностей забезпечення екологічної безпеки та дотримання вимог відповідного законодавства всіма державними органами, підприємствами, установами й організаціями незалежно від форм власності і підпорядкування, усіма фізичними і юридичними особами;

- посприяти формуванню теоретичних знань, вмінь та навичок з розгляду конкретних ситуацій, екологічних проблем та застосування для їх вирішення екологічного права і природоохоронного законодавства.

Об'єкт дослідження – природоохоронне законодавство та екологічне право.

Предмет дослідження – ознаки і види екологічної безпеки, принципи охорони навколишнього середовища, види державно-правових заходів.

Методи досліджень. Використовувались методи: аналізу, порівнянь, узагальнень.

Результати досліджень

Охорона природи – завдання нашого століття, проблема, що стала соціальною. Знову і знову ми чуємо про небезпеку, що загрожує навколишньому середовищу, але дотепер багато хто з нас вважають її неприємною, але неминучою властивістю цивілізації і думають, що ми ще встигнемо справитися з всіма наявними негараздами.

Однак вплив людини на навколишнє середовище прийняв загрозливі масштаби. Щоб суттєво поліпшити стан в екологічній сфері знадобляться цілеспрямовані і продумані дії. Відповідальна і діюча політика стосовно навколишнього середовища буде можлива лише в тому випадку, якщо ми будемо матинадійні дані про сучасний стан довкілля, обґрунтовані знання про взаємодію важливих екологічних факторів, якщо будуть розроблені нові методи зменшення і запобігання шкоди Природі від Людини.

Відомо, що основу природоохоронного законодавства становить Конституція України, яка визначає засади правового регулювання охорони довкілля [8, С. 5].

Ст. 3 Конституції України визначає, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Конституція України встановила право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування заподіяної шкоди, закріпила обов'язок держави щодо забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України, обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки.

Ст. 50 Конституції України: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди».

Конституція України встановлює й інші засади природоохоронного законодавства та екологічного права.

Ст.16 Конституції України: «Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи - катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави».

Ст. 66 Конституції України: «Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані ним збитки».

Поняття «екологічна безпека» є різновидом ширшого поняття – «безпека», яке походить від англійського слова *Security*. Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» під *національною безпекою* розуміють захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [9]. Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» **екологічна безпека** – це «*такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей*» [7].

Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, екологічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Аналіз чинного законодавства та юридичної літератури дає мо-

жливівсть виділити *суттєві юридичні ознаки екологічної безпеки*. Перша з них полягає у тому, що екологічна безпека нині є об'єктом природоохоронного законодавства та екологічного права, складовою частиною національної та транснаціональної безпеки. Друга - виявляється в наявності системи державно-правових та інших соціальних засобів запобігання виникненню різноманітних загроз шляхом регулювання екологічно небезпечної діяльності. Третя – стосується спрямованості системи екологічної безпеки на сферу екологічно ризикованих видів діяльності чи природних стихійних явищ, що можуть призвести стан довкілля до рівня, небезпечного для життя і здоров'я людей, суспільства і держави. Суть четвертої ознаки екологічної безпеки пов'язана з запобіганням екологічно ризикованим діям, станам і процесам, тобто із запобіжними заходами [7-9].

Доктринальні підходи визначення екологічної безпеки передбачають:

1. Захист людини та навколишнього природного середовища від надзвичайної небезпеки.

2. Умови забезпечення здоров'я людей і сталого соціо-економіко-екологічного розвитку.

3. Гарантія упередження екологічних катастроф і аварій.

Основними умовами формування зазначених підходів є баланс розвитку екосистем та стан міжнародних відносин, при якому забезпечується збереження, збалансоване використання, відтворення та підвищення якості навколишнього природного середовища.

Ознаки екологічної безпеки

Екологічна безпека – це складова глобальної і національної безпеки, тобто такого стану розвитку суспільних відносин в галузі екології, при якому системою державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших соціальних засобів забезпечується регулювання екологічно небезпечної діяльності, режим використання природних ресурсів, охорона природного навколишнього середовища, безпечного для життя та здоров'я людей, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для природних систем та населення.

Види екологічної безпеки виокремлюють за наступними ознаками: територіальними, способами забезпечення, об'єктами охорони (табл. 1).

Таблиця 1

Види екологічної безпеки

Ознаки екологічної безпеки	Види екологічної безпеки
За територіальними ознаками	1) Глобальна (міжнародна) 2) Національна (державна) 3) Регіональна 4) Локальна
За способами забезпечення	1) Техногенно-екологічна безпека/ Радіоекологічна безпека 2) Соціо-екологічна безпека 3) Природна безпека 4) Економіко-екологічна безпека
За об'єктами охорони	1) Екологічна безпека навколишнього природного середовища та його компонентів. 2) Екологічна безпека суспільства та людини

Заслужують на обговорення особливості правовідносин у галузі забезпечення екологічної безпеки і у першу чергу:

Абсолютні правовідносини.

Повноваження щодо реалізації права на екологічну безпеку належить громадянам, а всі інші особи зобов'язані забезпечувати пріоритетність вимог екологічної безпеки, визначених законодавством, та їх не порушувати.

Підстави виникнення.

Норми екологічного законодавства (Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991р. (ст. 3, 5 та інші)).

Суб'єкти правовідносин у галузі екологічної безпеки:

1) громадяни України, 2) фізичні особи, 3) юридичні особи, 4) Держава.

Об'єкти правовідносин: 1) життя і здоров'я людей, 2) безпечне навколишнє природне середовище та його компоненти (природні умови).

Зміст правовідносин. Права громадян на екологічну безпеку. (Від неконтрольованого та шкідливого біологічного впливу. Від акустичного, електромагнітного, іонізуючого впливу, фізичних факторів та радіоактивного збруднення. Від забруднення виробничими, побутовими, іншими відходами.)

Обов'язки держави щодо забезпечення екологічної безпеки. (У

процес проектування, розміщення, будівництва, реорганізації, введення та експлуатацію підприємств та інших об'єктів. У процесі застосування засобів захисту рослин, мінеральних добрив, токсичних, хімічних речовин та інших препаратів. У процесі проведення наукових досліджень, впровадження відкриттів, винаходів, застосування нової техніки, імпортного устаткування, технологій і систем.) *Обов'язки інших осіб щодо дотримання вимог екологічної безпеки.* (При проектуванні, виробництві, експлуатації та обслуговуванні транспортних засобів. При проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції, введенні в дію, експлуатацію військових, оборонних об'єктів. При плануванні, розміщенні, забудові і розвитку населених пунктів).

Значна увага екологічній безпеці приділяється у Законі України **«Про охорону навколишнього природного середовища»**, який визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Основним завданням цього закону (стаття 1) є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Одночасно цим Законом (стаття 2) регулюються відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні, а також розроблюваними відповідно до нього земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством.

Основними принципами охорони навколишнього природного середовища згідно цього Закону (стаття 3) є:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;
- гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;
- запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- екологізація матеріального виробництва;
- збереження просторової та видової різноманітності;
- науково обгрунтоване узгодження екологічних, економічних

та соціальних інтересів суспільства;

- обов'язковість екологічної експертизи;
- гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища;
- безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;
- поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;
- вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва.

Стаття 4. Згідно цього Закону. Право власності на природні ресурси. Природні ресурси України є власністю народу України, який має право на володіння, використання та розпорядження природними багатствами республіки. У державній власності перебувають всі землі України, за винятком земель, переданих у колективну і приватну власність. Повновладдя народу України в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів реалізується на основі Конституції України (888-09) як безпосередньо, шляхом проведення референдумів, так і через республіканські органи державної влади відповідно до законодавства України. Від імені народу України право розпорядження природними ресурсами здійснює Верховна Рада України.

У Статті 5. Об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища наголошується, що Державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають: навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в народному господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти, об'єкти природно-заповідного фонду України й інші території та об'єкти, визначені відповідно до законодавства України. Державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягає також здоров'я та життя людей .

Стаття 6. Державні екологічні програми. З метою проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності України по організації координації заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів на перспективу розробляються і приймаються державні республіканські, міждержавні, регіональні, місцеві та інші територіальні програми. Порядок розробки державних екологічних програм визначається Кабінетом Міністрів

України.

Стаття 7. Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища Підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі в дошкільних дитячих закладах, в системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища. Спеціально визначені вищі та професійні навчальні заклади здійснюють підготовку спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням суспільних потреб.

Стаття 8. Наукові дослідження в Україні проводяться систематичні комплексні наукові дослідження навколишнього природного середовища та природних ресурсів з метою розробки наукових основ їх охорони та раціонального використання, забезпечення екологічної безпеки. Координацію та узагальнення результатів цих досліджень здійснюють Академія наук України та Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України.

Надзвичайно важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки можуть відігравати примінення на практиці сукупності державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення, природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.

Забезпечення екологічної безпеки у державі доцільно здійснювати за умов застосування державно-правових заходів, а саме: організаційних, регулятивно-стимулюючих, розпорядчо-виконавчих, забезпечувальних, охоронно-відновлювальних (рисунк).

Організаційно-превентивні заходи – комплекс юридично значимих дій, які спрямовані на виявлення екологічно небезпечних об'єктів, зон, територій і видів діяльності, впровадження і застосування важелів щодо попередження виникнення екологічної небезпеки (табл. 2).

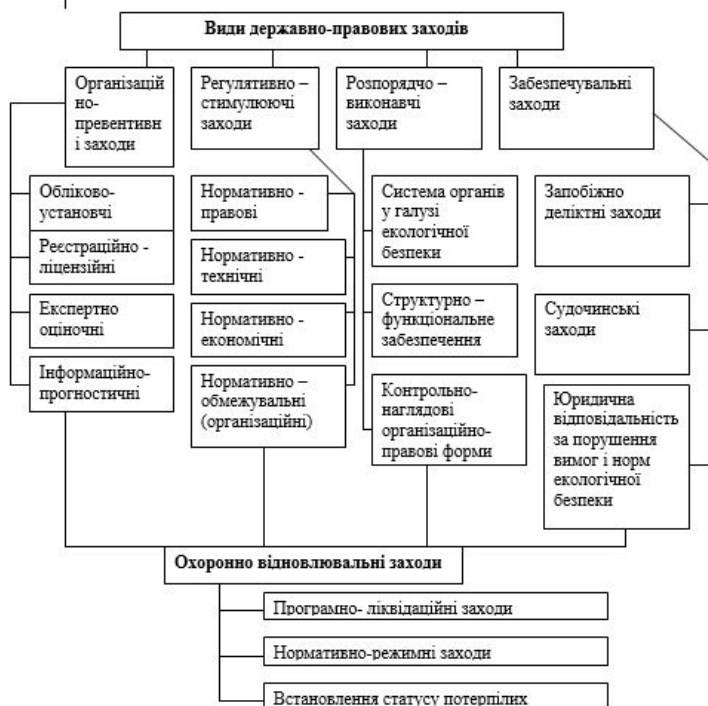

Рисунок. Види державно-правових заходів

Таблиця 2

Організаційно-превентивні заходи

Форми	Юридично значимі дії
Обліково-установчі	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виявлення екологічно небезпечних джерел, об'єктів, територій. 2. Інвентаризація екологічно небезпечних джерел, об'єктів, зон, територій. 3. Класифікація екологічно небезпечних джерел, об'єктів, зон, територій
Реєстраційно-ліцензійні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Реєстрація екологічно небезпечних джерел, об'єктів, зон, територій. 2. Паспортизація екологічно небезпечних підприємств. 3. Сертифікація екологічно небезпечної продукції. 4. Ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності. 5. Посилене нормування викидів і скидів шкідливих фізичних впливів екологічно небезпечних об'єктів.
Експертно-оціночні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проведення екологічних експертиз об'єктів, небезпечних для стану навколишнього природного середовища, здоров'я і життя людей. 2. Запровадження попередньої оцінки екологічного впливу тих об'єктів. 3. Проведення відкритих громадських слухань. 4. Обговорення населенням проектів екологічно небезпечної діяльності, що намічаються до реалізації.

продовження табл. 2

Інформаційно-прогностичні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Систематичне інформування державних органів про екологічний стан та стан захворюваності людей. 2. Періодичне інформаційне екологічне забезпечення населення. 3. Моделювання, програмування і прогнозування зміни екологічного стану внаслідок дії екологічно небезпечних джерел і об'єктів.
---------------------------	--

Регулятивно-стимулюючі заходи – система юридичних норм і правил, спрямованих на регулювання відносин, забезпечення дотримання пріоритетів, нормативів, стандартів, лімітів та інших вимог у галузі екологічної безпеки (табл. 3).

Розпорядчо-виконавчі заходи – цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених органів щодо реалізації заходів та функцій в сфері забезпечення екологічної безпеки (табл. 4).

Таблиця 3

Регулятивно-стимулюючі заходи

Засоби	Юридичні норми, правила, стандарти
Нормативно-правові (законодавчі акти)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Імперативи. 2. Пріоритети. 3. Принципи.
Нормативно-технічні засоби	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стандарти в галузі екологічної безпеки. 2. Нормативи екологічної безпеки. 3. Правила проектування і експлуатації екологічно небезпечних об'єктів. 4. Норми радіоекологічної безпеки. 5. Правила поводження з екологічно небезпечними речовинами та джерелами.
Нормативно-економічні засоби (підзаконні акти)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормативні плати (договірне цільове фінансування розвитку екологічно безпечних технологій і виробництв). 2. Платежі (страхування за екологічний ризик). 3. Пільги (кредитні, позикові, податкові).
Нормативно-обмежувальні (організаційні засоби)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нормування екологічно небезпечної діяльності. 2. Лімітування екологічно небезпечної діяльності. 3. Надання дозволів на здійснення екологічно небезпечної діяльності. 4. Регламентування екологічно небезпечних об'єктів. 5. Зонування екологічно небезпечних територій.

Таблиця 4

Розпорядчо-виконавчі заходи

Назва органів	Органи, заходи, функції
Система органів у галузі екологічної безпеки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Президент України (вживає заходів до забезпечення національної безпеки). 2. Рада національної безпеки України при Президенті України (забезпечення національної безпеки). 3. Мінздоров'я України (розробляє, затверджує і вводить у дію нормативи екологічної безпеки, норми радіаційної безпеки). 4. Координаційний комітет з питань якості та безпеки продуктів харчування при Мінздоров'я України (координація та здійснення контролю за роботою органів системи державного контролю якості та безпеки продуктів харчування). 5. Держкомітет у справах захисту прав споживачів (здійснює радіологічний, хіміко-токсикологічний і фізико-хімічний контроль за продуктами харчування). 6. Міністерство транспорту України (формування основних напрямів екологічної безпеки на транспорті, забезпечення безпеки). 7. Укрдержхімкомісія – державна міжвідомча комісія України у справах випробувань і реєстрації засобів захисту та регуляторів росту рослин (розглядає питання про заборону застосування екологічно небезпечних препаратів). 8. Головне управління ветеринарної медицини з державною ветеринарною інспекцією Міністерства сільського господарства і продовольства (проведення екологічного контролю продуктів харчування рослинного та тваринного походження). 9. Органи прокуратури України (нагляд за дотриманням норм екологічної безпеки).
Структурно-функціональне забезпечення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Верховна Рада України (визначає повноваження органів місцевого самоврядування, органів управління в галузі забезпечення екологічної безпеки) 2. Комісія з питань ядерної політики екологічної безпеки при Президенті України (вироблення науково обґрунтованих пропозицій з питань формування державної ядерної політики та екологічної безпеки). 3. Національна комісія по радіаційній безпеці населення України (незалежний орган з радіаційної безпеки населення, розробляє і затверджує норми радіаційної безпеки.) 4. Кабінет Міністрів України (постійна урядова комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій). (організація, координація і контроль за діяльністю щодо забезпечення техногенно-екологічної безпеки). 5. Відділ комплексного використання природних ресурсів та екологічної безпеки.
Контрольно-наглядові та інші організаційно-правові форми	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мінекобезпеки України (контроль за додержанням екологічної безпеки). 2. Держекоінспекція [10]. 3. Головна державна інспекція по нагляду за ядерною та радіаційною безпекою [11].

Забезпечувальні заходи – система юридично значимих дій, спрямованих на попередження екологічних правопорушень, захист

права людини на екологічну безпеку і пов'язаних з ним інших екологічних прав та застосування до осіб засобів державно-правового примусу у разі порушення ними вимог і норм екологічної безпеки (табл. 5).

Таблиця 5

Забезпечувальні заходи

Назва заходів	Органи, заходи, функції
Запобіжно-деліктивні заходи	<ol style="list-style-type: none"> 1. За систематичне порушення нормативів екологічної безпеки. 2. За порушення нормативів і вимог екологічної безпеки.
Судочинські заходи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розгляд справ щодо захисту права громадян екологічну безпеку. 2. Розгляд справ за позовами органів Прокуратури про припинення екологічно небезпечної діяльності [12]. 3. Розгляд справ, що виникають із адміністративних правопорушень, вимог і норм екологічної безпеки. 4. Розгляд справ про екологічні злочини, що порушують вимоги і норми екологічної безпеки. 5. Розгляд справ про відшкодування шкоди, за подією порушенням вимог і правил екологічної безпеки.
Юридична відповідальність за порушення вимог і норм екологічної безпеки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дисциплінарна відповідальність. 2. Адміністративна відповідальність. 3. Кримінальна відповідальність. 4. Майнова відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю і майну осіб.

Охоронно-відновлювальні заходи – комплекс організаційно-юридичних засобів, спрямованих на локалізацію проявів екологічної небезпеки, здійснення ліквідаційних робіт, визначення правового режиму територій відповідно до рівня екологічного ризику і встановлення статусу осіб, які потерпіли внаслідок екологічної небезпеки.

Ці заходи поділяються на: програмно-ліквідаційні, нормативно-режимні, встановлення статусу потерпілих (табл. 6).

Таблица 6

Охоронно-відновлювальні заходи

Заходи	Організаційно-юридичні засоби
Програмно-ліквідаційні заходи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проведення невідкладних аварійно-рятувальних робіт 2. Паспортизація екологічно небезпечних виробництв. 3. Дослідження характеру та наслідків впливу екологічної небезпеки. 4. Оцінка наслідків прояву екологічної небезпеки.
Нормативно-режимні заходи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення ступеню екологічної небезпеки. 2. Підготовка матеріалів щодо оголошення зон підвищеної екологічної небезпеки. 3. Передача і розгляд матеріалів. 4. Екологічна експертиза матеріалів обґрунтування проектів зон підвищеної екологічної небезпеки 5. Прийняття рішення про оголошення режиму зон підвищеної екологічної небезпеки.
Встановлення статусу потерпілих громадян	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення категорії потерпілих осіб від наслідків прояву екологічної безпеки. 2. Встановлення причинного зв'язку впливу екологічної безпеки. 3. Реєстрація потерпілих громадян. 4. Підготовка і розгляд проектів документів. 5. Видання правоустановчих документів.

Висновки

1. Дотримання нормативів і правил екологічної безпеки забезпечується державою за допомогою наступних важелів: створення систем сучасного законодавства, ефективного адміністративного контролю, впровадження економічного механізму природокористування, формуванням і розвитком правової культури громадян.

2. Важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки відіграє примінення на практиці сукупності державно-правових засобів,

спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення, природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.

3. За порушення вимог і норм екологічної безпеки юридичною і фізичною особою настає відповідальність: дисциплінарна, адміністративна, кримінальна, майнова (за заподіяння шкоди здоров'ю і майну осіб).

1. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навчальний та науково-практичний посібник. К. : Знання-Прес, 2002. 332 с. 2. Барбашова М. В. Правове забезпечення екологічної безпеки в процесі господарської діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ун-т держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ К. 1999. С. 12. 3. Желваков Э. М. О законодательном обеспечении экологической безопасности. *Государство и право*. 1995. № 2. С. 120. 4. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки : навч. та наук-практ. посібник. К. : Знання-Прес. 200. С. 42. 5. Барбашова М. В. Взаємозв'язок понять «екологічний ризик» та «екологічна безпека». *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 247. 6. Козаченко Т. П. Загрози екологічної безпеки в системі національної безпеки України. *Державне управління : наукові праці*. 2016. Т. 281. Вип. 269. С. 96. 7. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>, вільний. (дата звернення: 25.10.2019). 8. Конституція України. С. : ТОВ «ВВП Нотіс», 2018. 56 с. 9. Про основи національної безпеки України : Закон України. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 25.10.2019). 10. Положення про Державну екологічну інспекцію. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF> (дата звернення: 25.10.2019). 11. Положення про Головну державну інспекцію по нагляду за ядерною та радіаційною безпекою від 10 серпня 1991 р. № 458. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF> (дата звернення: 25.10.2019). 12. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища від 29 жовтня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*, 1992 р. № 46. Ст. 637.

REFERENCES:

1. Andreitsev V. I. Pravo ekolohichnoi bezpeky : navchalnyi ta naukovopraktychnyi posibnyk. K. : Znannia-Pris, 2002. 332 s. 2. Barbashova M. V. Pravove zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v protsesi hospodarskoi diialnosti : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Un-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho

NANU K. 1999. S. 12. **3.** Zhelvakov E. M. O zakonodatelnom obespechenii ekolohicheskoi bezopasnosti. *Hosudarstvo i pravo*. 1995. № 2. S. 120. **4.** Andreitsev V. I. Pravo ekolohichnoi bezpeky : navch. ta nauk-prakt. posibnyk. K. : Znannia-Pres. 200. S. 42. **5.** Barbashova M. V. Vzaiemozviazok poniat «ekolohichnyi ryzyk» ta «ekolohichna bezpeka». *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 2014. Vyp. 72. S. 247. **6.** Kozachenko T. P. Zahrozy ekolohichnoi bezpeky v systemi natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Derzhavne upravlinnia* : naukovy pratsi. 2016. T. 281. Vyp. 269. S. 96. **7.** Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha : Zakon Ukrainy. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>, vilnyi. (data zvernennia: 25.10.2019). **8.** Konstytutsiia Ukrainy. S. : TOV «VVP Notis», 2018. 56 s. **9.** Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy : Zakon Ukrainy. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (data zvernennia: 25.10.2019). **10.** Polozhennia pro Derzhavnu ekolohichnu inspektsiiu. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF> (data zvernennia: 25.10.2019). **11.** Polozhennia pro Holovnu derzhavnu inspektsiiu po nahliadu za yadernoiu ta radiatsiinoiu bezpekoiu vid 10 serpnia 1991 r. № 458. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF> (data zvernennia: 25.10.2019). **12.** Poriadok obmezhenia, tymchasovoi zaborony (zupynennia) chy prypynennia diialnosti pidpriemst, ustanov, orhanizatsii i obiektiv u razi porushennia nymy zakonodavstva pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha vid 29 zhovtnia 1991 r. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1992 r. № 46. St. 637.

Moroz O. T., Senior Lecturer, Klymenko V. O., Post-graduate Student, Varzhel O. V., Post-graduate Student (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

ENVIRONMENTAL SAFETY AND ITS LEGAL PROVIDING IN ENVIRONMENTAL LEGISLATION

In modern conditions, when the ecological crisis has spread to the whole civilized world, the study of environmental legislation and environmental law become a priority and extremely relevant value. Environmental protection, balanced use of natural resources, provision of ecological safety of human life are an integral condition of sustainable socio-economic and ecological development of our state. According to the concept of national security of Ukraine, ecological security is defined as a new important element of national security. Creation of a system of environmental safety in the state is one of the foundations on which the strategy, operative art and tactics of state

policy are based.

Keywords: law, legislation, environmental safety, environmental protection, professional activity, environmental law.

Мороз А. Т., ст. преподаватель, **Клименко В. А.,** аспирант,
Варжель О. В., аспирант (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ И ЕЕ ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В ПРИРОДООХРАННОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

В современных условиях, когда экологический кризис охватил весь цивилизованный мир, изучение природоохранного законодательства и экологического права приобретает приоритетное и чрезвычайно актуальное значение. Охрана окружающей среды, сбалансированное использование природных ресурсов, обеспечения экологической безопасности жизнедеятельности человека – неотъемлемое условие устойчивого социо-экономико-экологического развития нашего государства. Согласно концепции национальной безопасности Украины экологическую безопасность определен как новый важный составной элемент национальной безопасности. Создание системы обеспечения экологической безопасности в государстве является одной из основ, на которой базируется стратегия, оперативное искусство и тактика государственной политики.

Ключевые слова: право, законодательство, экологическая безопасность, охрана окружающей среды, профессиональная деятельность, природоохранное законодательство.
